

ADAK RAPPORT 16

Proefsleuvenonderzoek op de verkaveling Kattespoel III in Beerse

S. DELARUELLE & J. VAN DONINCK

De Archeologische dienst Antwerpse Kempen maakt deel uit van de projectvereniging Erfgoed Noorderkempen van de gemeenten Baarle-Hertog, Beerse, Oud-Turnhout, Turnhout en Vosselaar met steun van de Vlaamse gemeenschap en de provincie Antwerpen.

Met steun van de
Vlaamse overheid

Baarle-Hertog
Baarle-Nassau

Colofon

Opdrachtgever	Matexi NV
Project	Beerse-Kattespoel III
Projectcode	08023
Type onderzoek	Prospectie
Vergunning nr.	2008/270
Vergunninghouder	Stephan Delaruelle
Naam site	Beerse-Frans Lauwersstraat
Auteurs	Stephan Delaruelle & Jef Van Doninck
Kaarten & plannen	Stephan Delaruelle (©NGI/GIS Vlaanderen)
Foto's & tekeningen	Jef Van Doninck
Omslagontwerp	Hanna Maes
ISBN	/

© AdAK , maart 2009

Niets uit deze uitgave mag worden veeleelvoudigd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm of op welke andere wijze dan ook, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen.

Samenvatting

Tussen 3 en 4 december 2008 werd door de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen (AdAK) een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd binnen het plangebied van de verkaveling Kattespoel III in Beerse. Aanleiding voor het onderzoek is de geplande verkaveling van de percelen, die een bedreiging vormt voor eventuele archeologische resten die zich hier nog in de bodem bevinden.

Doel van het onderzoek was het inventariseren en waarderen van eventuele archeologische resten die bedreigd worden door de verkaveling van het gebied. Hiervoor werden vijf proefsleuven aangelegd, parallel aan de zuidoostelijke perceelsgrens. In totaal werd hierbij 2400 m² onderzocht van een gebied van ca. 2,07 ha. Dit komt neer op 12 % van het terrein.

Uit het proefsleuvenonderzoek bleek dat het gebied reeds in het verleden vrij nat was. Het plangebied bevindt zich op de rand van een oude beekvallei. Hierdoor zijn de meeste sporen in relatie te brengen met afwateringsgreppels uit de meer recente periodes. Alleen in het noordelijke gedeelte van wp 1 werd een relevant archeologisch spoor vastgesteld. Het gaat hier om een waterput. Ondanks de afwezigheid van vondsten kan op basis van de vulling een vergelijkbare datering als de ijzertijdwaterput op de nabijgelegen site Vosselaar-Lindenhoeve worden vermoed.

Gezien de duidelijke geïsoleerde ligging van de waterput en de situering van het spoor onder de buitenmuur van een gepland gebouw werd omwille van stabiliteitsredenen afgezien van verder onderzoek. De terreinen kunnen daarom worden vrijgegeven voor de verkaveling van de percelen tot bouwgrond.

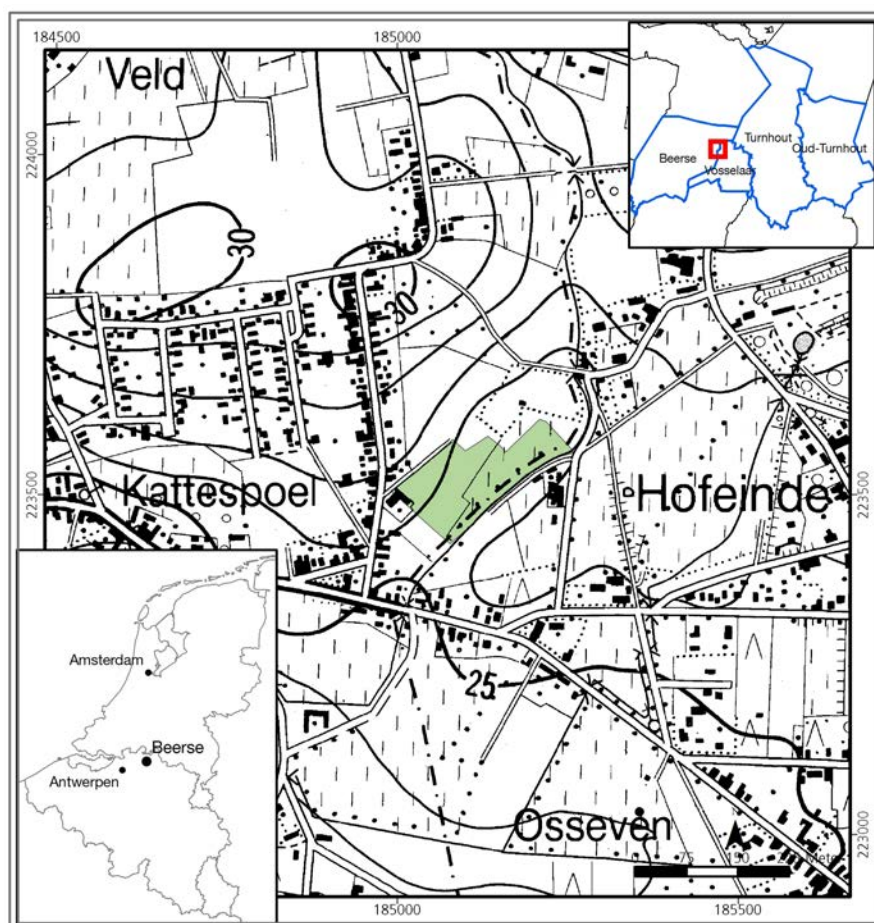
Inhoudsopgave

1	Inleiding	7
2	Landschappelijk kader	8
2.1	Geologie en geomorfologie	8
2.2	Bodemkunde	9
3	Historisch en archeologisch kader.....	10
3.1	Historisch kader	10
3.2	Archeologisch kader.....	10
3.2.1	Kattespoel (950994).....	10
3.2.2	Vosselaar-Lindenhoeve.....	11
4	Onderzoeksstrategie.....	12
5	Resultaten	13
5.1	Sporen en structuren.....	13
5.2	Vondsten.....	14
6	Conclusie en aanbevelingen.....	15
6.1	Conclusie	15
6.2	Aanbevelingen	15
	Literatuur	15
	Lijst van afbeeldingen.....	16
	Lijst van Bijlagen.....	17

1 Inleiding

Tussen 3 en 4 december 2008 werd door de Archeologische Dienst Antwerpse Kempen (AdAK) een archeologische prospectie met ingreep in de bodem uitgevoerd binnen het plangebied van de verkaveling Kattespoel III in Beerse. Het plangebied bevindt zich aan de nieuw aangelegde Frans Lauwersstraat, kadastraal bekend als (Afd. 1) sectie B nrs. 202, 203, 204(deel), 205, 206 B(deel), 207(deel), 214(deel), 215 A4(deel)

Aanleiding voor het onderzoek is de geplande verkaveling van de percelen, die een bedreiging vormt voor eventuele archeologische resten die zich hier nog in de bodem bevinden.

Figuur 1.1 Situering van het plangebied aan de Kattespoel in Beerse

Tijdens het onderzoek werd een totale oppervlakte van 940 m² onderzocht. Het veldteam bestond uit Stephan Delaruelle en Jef Van Doninck (AdAK).

Figuur 1.2. Sfeerfoto van het terrein bij de aanvang het onderzoek

2 Landschappelijk kader

2.1 Geologie en geomorfologie

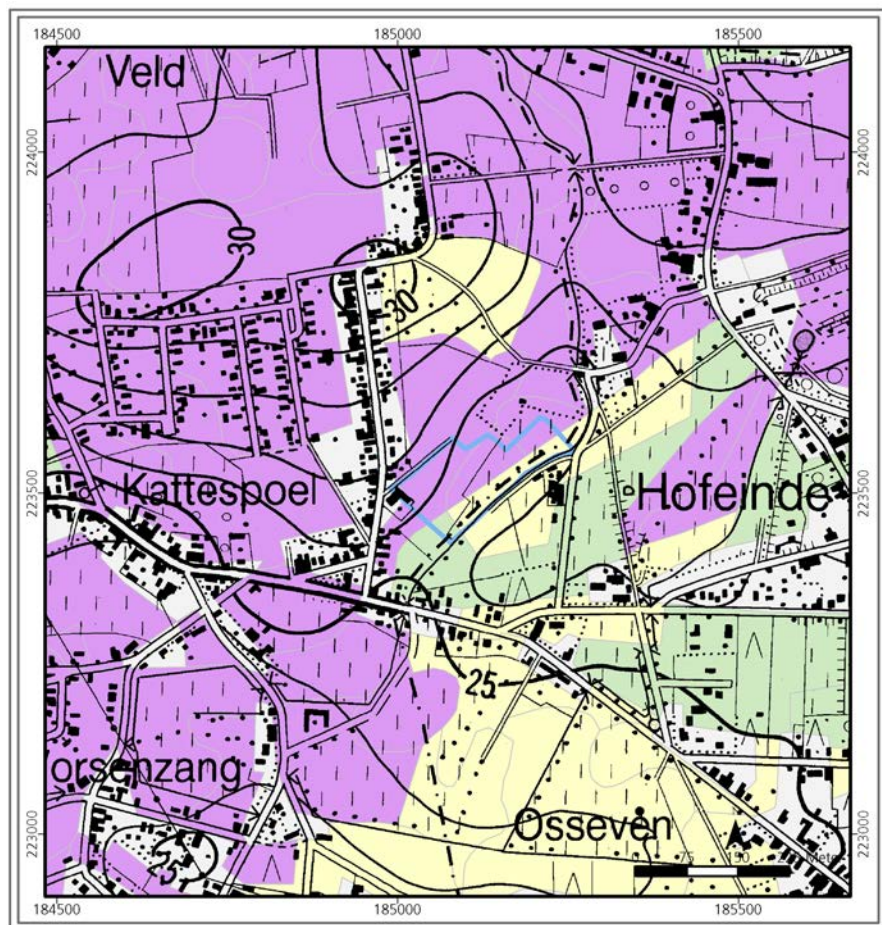
Het plangebied bevindt zich op de rand van de zogenaamde microcuesta, een oud-pleistocene kleiopduiking die is gevormd door kustvlakteafzettingen in een getijdenzone. Deze formatie van ca. 30 m dikte omvat de kleien van de Kempen, nl. de Klei van Sint-Lenaerts/Rijkevorsel en de jongere Klei van Turnhout. Deze kleilagen worden onderling gescheiden door het Zand van Beerse. Deze steilrand (cuesta) vormt het interfluvium tussen het Schelde/Netebekken en het Beneden-Maasbekken en is te volgen vanaf Zandvliet langs Stabroek, Kapellen, over Braschaat, Schoten Schilde, Zoersel, Malle, Beerse, Vosselaar tot Turnhout. Voorbij Turnhout gaat de steilrand over in de uitlopers van het Kempense plateau. Ter hoogte van Beerse is deze opduiking minder steil en kan gesproken worden van een microcuesta.

Tijdens de laatste ijstijd, het Weichseliaan (ca. 120.000-13.000 jaar geleden) is deze rug met zand afgedekt, dat door polaire wind werd aangevoerd vanuit de drooggevalen Noordzeebedding. Deze zandafzettingen werden tijdens de laatste koude fase, het Laat-Glaciaal (ca. 13.000-10.000 jaar geleden) door verstuivingen van de tijdelijk onbevroren bodems omgewerkt tot lange oost-west georiënteerde zandruggen.

2.2 Bodemkunde

De bodems ter hoogte van het plangebied zijn hoofdzakelijk gekarteerd als bodems met een diepe antropogene humus A-horizont. Deze gronden zijn ontstaan door het opbrengen van plaggen uit nabijgelegen heidegronden of beekdalen voor het vruchtbaar maken van de schrale zandgronden op de akkergebieden vanaf de late middeleeuwen. Een deel van deze plaggen werd eerst als strooisel in de potstallen gebruikt en vervolgens samen met de mest op de akkers gebracht.

Figuur 2.1.
Profielontwikkeling van
de bodems binnen en
rond het plangebied.
Paars: plaggenbodems,
groen: klei op geringe
diepte, geel: zandgronden
met A-C-profiel

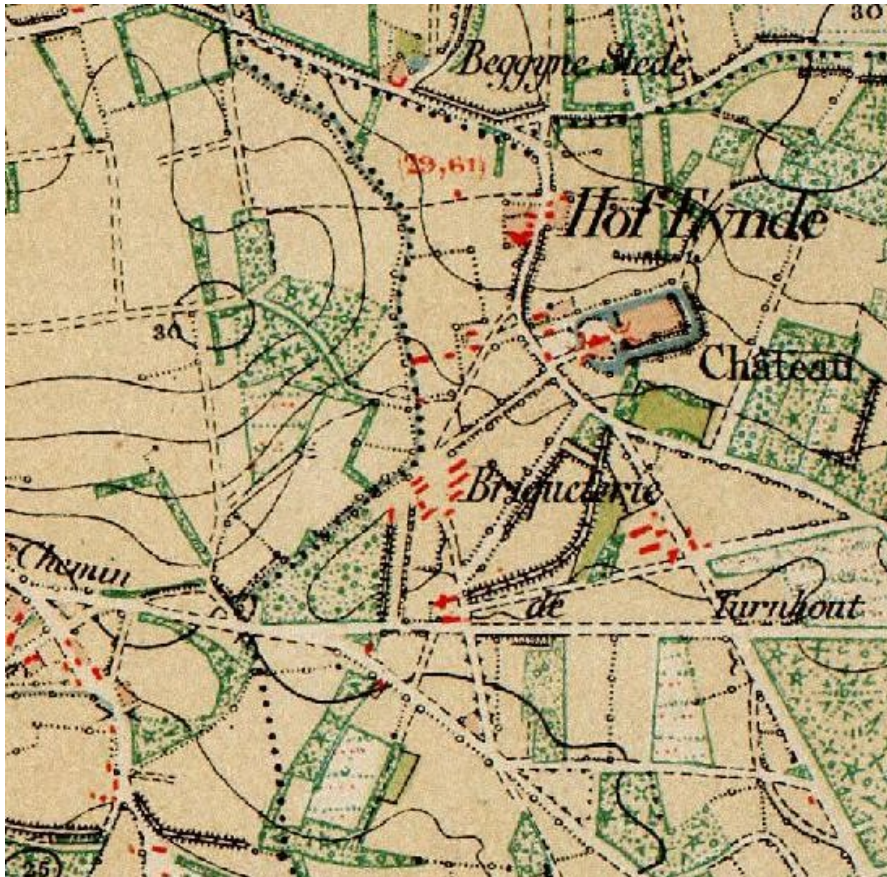

Alleen de gronden vlakbij de beek in het zuidoosten van het plangebied hebben een minder dikke afdekkende laag. In de zuidelijke hoek is een verstoring gekarteerd, die vermoedelijk samenhangt met klei-ontginning, zoals die ook is vastgesteld binnen de naburige verkaveling Vosselaar-Lindhoeve ten oosten van het plangebied, ter hoogte van het toponiem Hofeinde.

3 Historisch en archeologisch kader

3.1 Historisch kader

Op oude kaarten is het gebied van de Kattespoel nog als landelijk gebied gekarteerd. Ten oosten van het plangebied bevond zich op het eind van de 19^e eeuw een steenbakkerij, die verantwoordelijk is voor de klei-ontginningen in de omgeving, die de oorspronkelijke microtopografie sterk hebben aangetast.

Figuur 3.1. Situering van het plangebied op een oude topografische kaart van 1878.

3.2 Archeologisch kader

3.2.1 Kattespoel (950994)

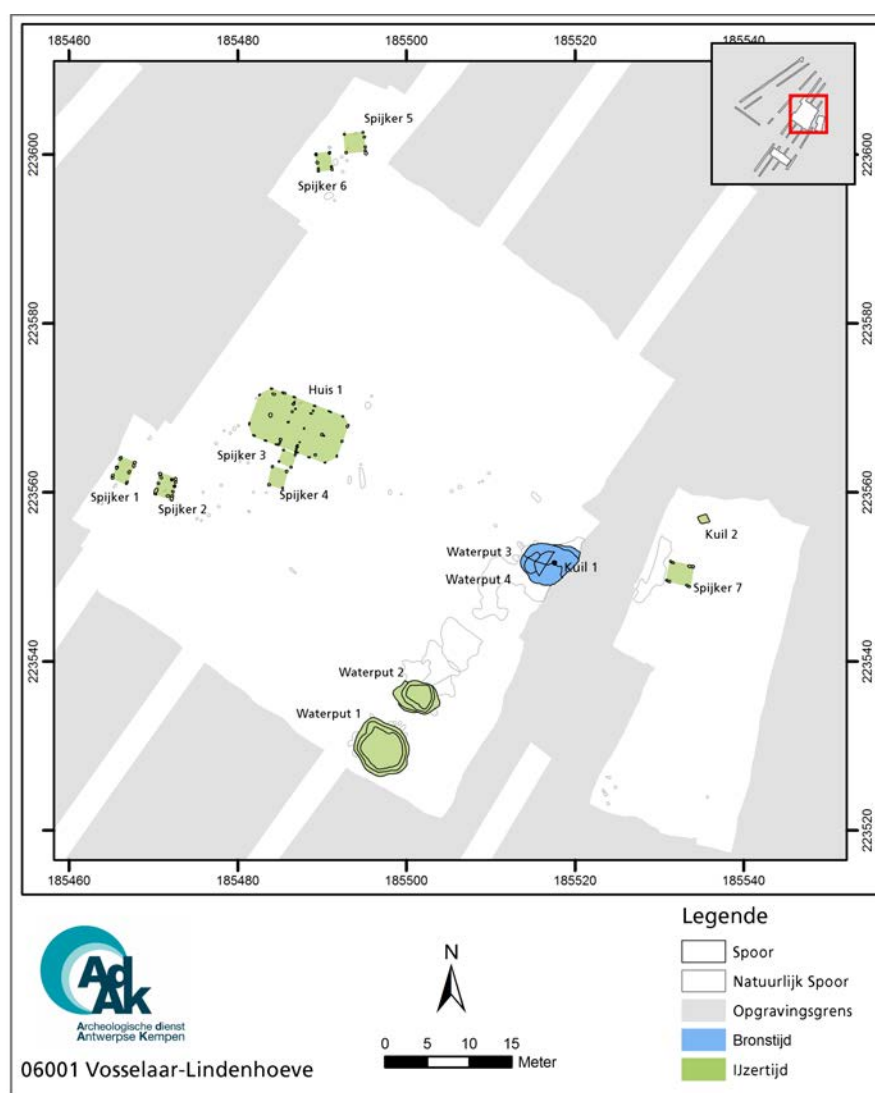
In mei 1880 werden tijdens klei-ontginningen op de terreinen van de steenbakkerij van de toenmalige burgemeester M. Bastyns langs de Steenovenstraat aan het gehucht Kattespoel in Beerse de resten gevonden van een van een waterput gemaakt uit een uitgeholde eik. In de nabije omgeving van de put werd een volledige pot gevonden, die destijds als een urne uit de Hallstattperiode werd beschouwd (Stroobant 1905: 122). Deze pot kan echter op basis van de bijgevoegde foto geïnterpreteerd worden als een middeleeuwse kogelpot. Aan de buitenzijde van de waterput waren

bovendien Romeinse cijfers aangebracht. Vermoedelijk betreft het hier dus een boomstamwaterput uit de volle middeleeuwen.

Het gebied aangrenzend aan deze vindplaats werd door AdAK onderzocht in het kader van een geplande verkaveling 'Krommenhof' op deze locatie. Tijdens het proefsleuvenonderzoek werden sporen van een grafveld uit de midden-bronstijd aangetroffen, naast bewoning uit de vroege en de volle middeleeuwen. De opgraving van de wegkoffer leverde bovendien ook nog een grafveld uit de vroege middeleeuwen op.

3.2.2 Vosselaar-Lindhoeve

Bij onderzoek door AdAK binnen een geplande verkaveling aan het Hofeinde te Vosselaar, net ten oosten van het plangebied, kwamen sporen en resten uit drie periodes aan het licht. Eén van de aangetroffen waterputten kon op basis van het aardewerk in de (late) bronstijd worden gedateerd.

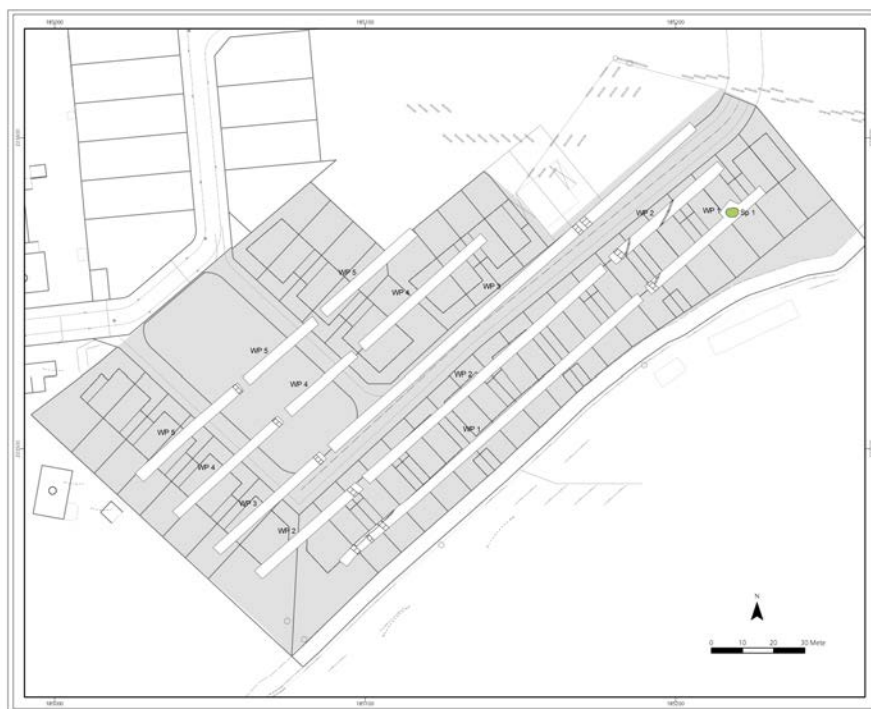

Figuur 3.2. Faseringskaart van de opgravingen in de verkaveling Lindenhoeve in Vosselaar.

Het merendeel van de aangetroffen nederzettingssporen, namelijk een plattegrond van een woonhuis, vergezeld van vier spijkers en twee waterputten behoren hoofdzakelijk tot één bewoningsfase uit de midden-ijzertijd (500-250v.Chr.). De positie van enkele van de andere bijgebouwtjes doet evenwel een tweede bewoningsfase vermoeden. Grote delen van het terrein ten NW en ten ZO van de onderzochte zone waren echter verstoord door klei-ontginning, waardoor er hierover geen uitsluitsel kan worden gegeven. Tenslotte kan de vondst van een *fibula* (mantelspeld) uit de vroeg-Romeinse tijd in het oostelijke gedeelte van de opgraving wijzen op bewoning uit deze periode in de nabije omgeving.

4 Onderzoeksstrategie

Doel van het onderzoek was het inventariseren en waarderen van eventuele archeologische resten die bedreigd worden door de verkaveling van het gebied. Hiervoor werden vijf proefsleuven aangelegd, parallel aan de zuidoostelijke perceelsgrens. In totaal werd hierbij 2400 m² onderzocht van een gebied van ca. 2,07 ha. Dit komt neer op 12 % van het terrein.

Figuur 4.1. Plangebied met aanduiding van de werkputten

De werkputten werden in het vlak ingetekend door de landmeter met behulp van een GPS, de sporenrijke zones op schaal 1/50 op watervaste polyesterfolie. De vaste meetpunten werden eveneens ingemeten door de landmeter en gekoppeld aan het verkavelingsplan. Het vlak en de profielen zijn fotografisch geregistreerd. Enkele van de sporen, waaronder waterput spoor 1 in wp 1 werden gecoupeerd voor verdere evaluatie.

5 Resultaten

5.1 Sporen en structuren

In totaal werden 10 sporen geregistreerd. Het betreft voor het merendeel subrecente greppels, die dienden voor de afwatering van het gebied. In de zuidelijke hoek werden vergravingen vastgesteld, die vermoedelijk samenhangen met de geregistreerde verstoring door kleiontginning.

Het enige archeologisch relevante spoor betrof een waterput (sp 1) in het noordoostelijke gedeelte van wp 1. Het spoor bevond zich gedeeltelijk in wp 1 en werd vrijgelegd door een beperkte uitbreiding. De afmetingen in het vlak bedragen 4,09 m bij 2,96 m.

Figuur 5.1. Waterput 1 in het vlak van wp 1

De waterput werd gedeeltelijk gecoupeerd in functie van een evaluatie. Hieruit bleek de bovenste opvulling uit drie lagen te bestaan, waarvan de bovenste twee te maken hebben met het geleidelijk opvullen van de nazak van de kuil.

Er konden geen scherven uit het spoor worden verzameld. Desondanks kan op basis van parallellen met waterput 1 van de nabijgelegen site van Vosselaar-Lindhoeve een datering in de ijzertijd worden vermoed. Mogelijk bevindt zich in de omgeving van het plangebied nog een woonerf uit de ijzertijd, vermoedelijk op het aanpalende perceel ten noorden.

Figuur 5.2. Coupe van de insteek van waterput 1 tegen het westelijke profiel van wp 1, waaruit een duidelijke gelaagdheid in de navulling te zien is

5.2 Vondsten

Tijdens het onderzoek konden geen relevante vondsten worden verzameld. De beperkte hoeveelheid kleine aardewerkfragmenten uit de perceelsgreppels werden niet verzameld, maar enkel diagnostisch in functie van een datering op het terrein bekeken.

6 Conclusie en aanbevelingen

6.1 Conclusie

Tijdens de prospectie met ingreep in de bodem door middel van proefsleuven in het plangebied van de verkaveling Kattespoel III aan de Frans Lauwersstraat in Beerse werd slechts één relevant archeologisch spoor vastgesteld. Het betreft hier een waterput zich in de noordoostelijke hoek van het plangebied bevond. Op basis van de gelaagde navulling die identiek is als deze van de ijzertijdwaterput op de nabijgelegen site van Vosselaar-Lindenhoeve kan voor deze waterput eveneens een datering in de ijzertijd worden vermoed. Dit kon echter niet worden bevestigd op basis van vondsten.

Vermoedelijk maakt deze waterput deel uit van een ijzertijdbewoning die zich mogelijk op de hogergelegen gedeeltes iets ten noordwesten van het plangebied bevindt. Ten oosten lijkt het immers om een nat gebied te gaan. Binnen het plangebied zelf werden verder geen aanwijzingen van bewoning vastgesteld.

6.2 Aanbevelingen

Gezien de duidelijke geïsoleerde ligging van de waterput en de situering van het spoor onder de buitenmuur van een gepland gebouw lijkt het beter omwille van stabiliteitsredenen af te zien van verder onderzoek. De terreinen kunnen daarom worden vrijgegeven voor de verkaveling van de percelen tot bouwgrond.

Literatuur

DELARUELLE S., DE SMAELE B. & VAN DONINCK J. 2008. Opgraving van een woonerf uit de ijzertijd aan de Lindenhoeve in Vosselaar. (AdAK Rapport 1)

STROOBANT L. 1905, Le puits antérieur de Beersse (Campine Anversoise). In: *Taxandria*, 2e jaar, nr. 2, pp. 119-124.

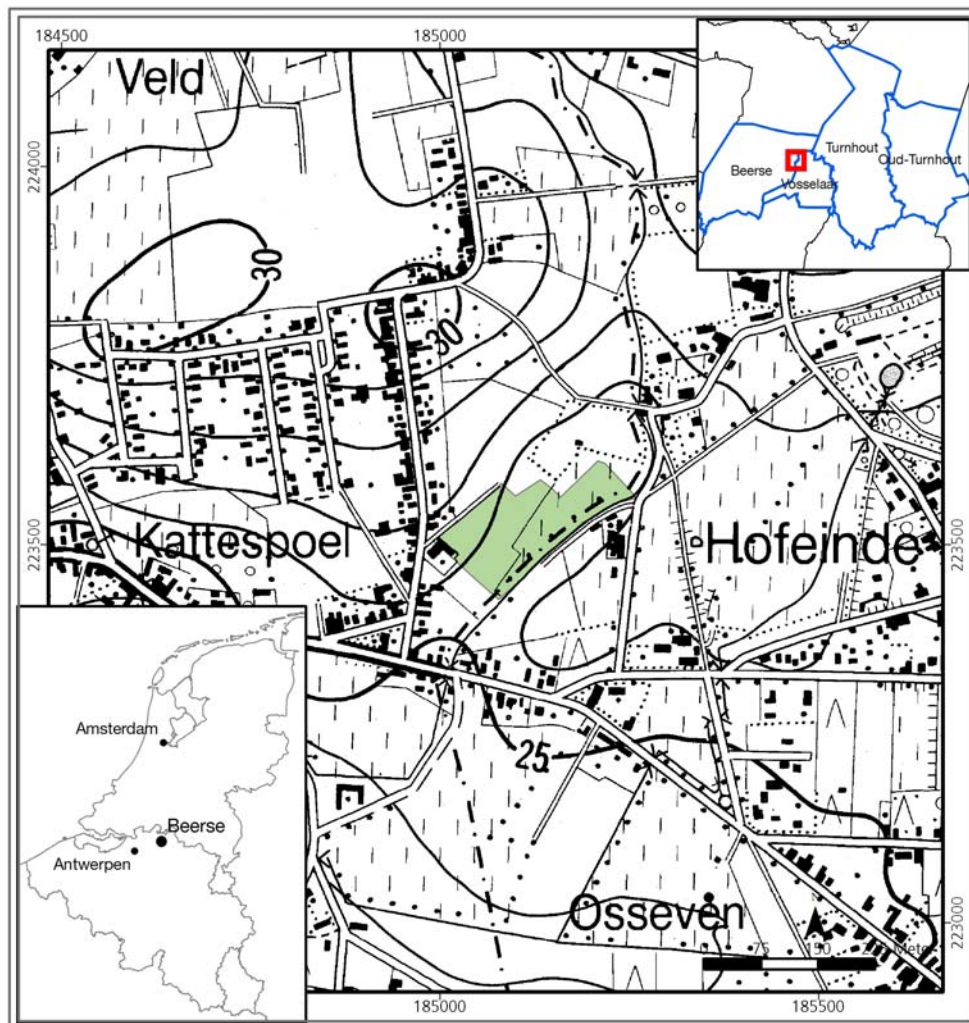
Lijst van afbeeldingen

Figuur 1.1 Situering van het plangebied aan de Kattespoel in Beerse	7
Figuur 1.2. Sfeerfoto van het terrein bij de aanvang het onderzoek.....	8
Figuur 2.1. Profielontwikkeling van de bodems binnen en rond het plangebied. Paars: plaggenbodems, groen: klei op geringe diepte, geel: zandgronden met A-C-profiel	9
Figuur 3.1. Situering van het plangebied op een oude topografische kaart van 1878.	10
Figuur 3.2. Faseringskaart van de opgravingen in de verkaveling Lindenhoeve in Vosselaar.	11
Figuur 4.1. Plangebied met aanduiding van de werkputten	12
Figuur 5.1. Waterput 1 in het vlak van wp 1.....	13
Figuur 5.2. Coupe van de insteek van waterput 1 tegen het westelijke profiel van wp 1, waaruit een duidelijke gelaagdheid in de navulling te zien is .	14

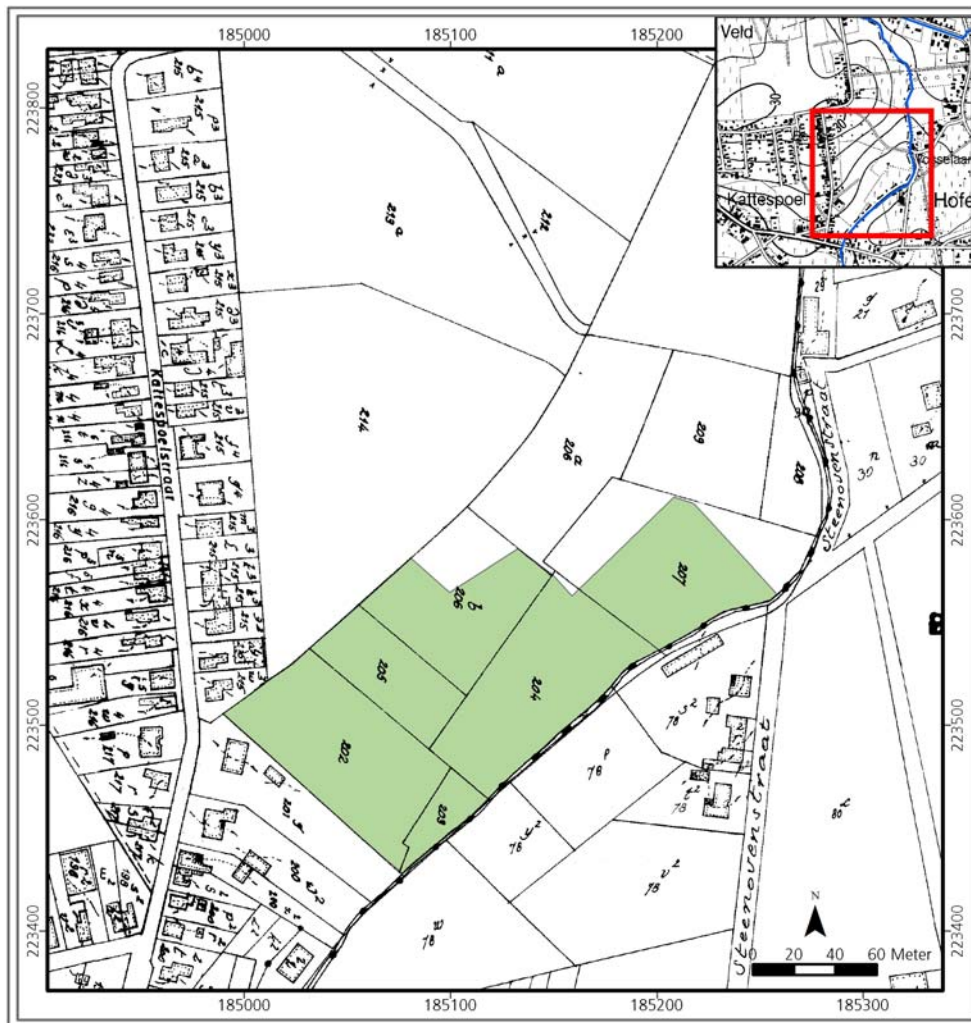
Lijst van Bijlagen

Bijlage 1 Allesporenkaart

Bijlage 1 : Situering op topografische kaart

Bijlage 2 : Situering op kadasterkaart

Legende

- Kadaster lijn
- Recent spoor
- Spoor
- Werkput
- 08023 Plangebied

N

0 10 20 30 Meter

08023 Beerse-Kattespoel III